

БЪЛГАРСКИ ФАМИЛНИ ИМЕНА, СВЪРЗАНИ С ИМЕНА НА СЕЛИЩА

ЛЮДВИГ СЕЛИМСКИ

ШЛЪОНСКИ УНИВЕРСИТЕТ В КАТОВИЦЕ (ПОЛША)

selimski@wp.pl

BULGARIAN SURNAMES RELATED TO SETTLEMENT NAMES

LUDWIG SELIMSKI

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE (POLAND)

selimski@wp.pl

The article analyzes 35 surnames whose derivational structure is based on 10 roots of settlement names: 1. *важик-ли- (: *Оваджик*, Turk. *Ovasık* ‘vale’); 2. *влах-ли- / vlah-li-* (: *Влаху/Vlahi*); 3. *вракун-ли-* (: *Вракуновица/Vrakunovitsa*); 4. *гейче-ли- (: *Геикчилер*, Turk. *Geyikçiler* ‘people who raise deer’); 5. *гъок-чер(м)ен- (: *Гъокчеврен*, Turk. *Gök çevren* ‘blue sky’); 6. *дин(к)-чи-/динч-ан-/*динк-ар- (: *динк-/Динката, Turk. *dink* ‘a mill for grinding rice, sumac, gunpowder etc.’); 7. *дичин- (: *Дичин*); 8. *каранч-* (: *Каранча*); 9. *мечкюр-* (: *Мечкюр*); 10. *хибели- (: *Хибели*, Turk. *Heybeli* ‘inhabitant of *Heybe’).

Attention is paid to the sound changes as a result of which the surnames lose transparency of form and meaning. The importance of determining the boundaries between the constituents – the base and the anthroponymic suffix – is also stressed.

Keywords: surname, settlement name, inhabitants name, root, stem, suffix

Увод

0. В този принос се анализират 35 фамилни имена (по-нататък – ФИ) откъм произход, словообразователен строеж и първоначално значение на техните основи, свързани с имена на селища (по-нататък – СелИ). Разглеждат се почти изключително ФИ, които досега не са били предмет на подобен анализ, или са били тълкувани по неприемлив начин. Обръща се специално внимание на трудностите, съпътстващи този анализ, на грешките, които са допускани в отделни случаи, на звуковите промени, които са претърпели изучаваните ФИ.

Изследваните ФИ и обобщените данни за честота (брой носители) и ареали (СЗ, СИ, ЮЗ и ЮИ) са от Компютърния архив при ВТУ (по-нататък – КА)¹. Подобни данни се привеждат и от основния труд в тази област – *Речник на личните и фамилните имена у българите* на С. Илчев (Илчев/Ilchev 1969).

Голяма част от фамилните имена у българите, свързани с географски имена, най-вече СелИ, се образуват с помощта на наст. *-ски (-ск-и)*, която при взаимодействие с основи, завършващи на *к, г* и *х* (или на техните алтернанти *ч/ц, ж/з* и *ш/с*), предизвиква промени, поради които съответните ФИ завършват на *-шки, -жки* и *-чки* вместо на *-ски*, а самата наставка се съкращава на *-к-и*, както напр. в прилагателното име *айтос-к-и* (: *Айтос*), ФИ *Телиш-к-и* (: *Телиш*); срв. бълг. *парижки* (: *Париж*), с правопис последователно фонетичен, отколкото в рус. *париж-ск-ий*.

0.1. Наст. *-ски* се явява и в разширен вид *-ен-ски, -ан-ски, -ян-ски*, с *-ен-, -ан-, -ян-* от стб *-ѣн-, -ѣн-*, от прасл. **-ѣп-, *-јап-* за жителски имена (Sławski 1974: 119). В много случаи тя е предпочитана в разширения облик *-енск-и* и под. поради тенденцията в българското словообразуване и морфология да се избягва вмъкването на гласна в средисловието на основи на мястото на ерова гласна. Така за еквивалент срещу рус. *шапк-а* → *шапочка* в български се прибъгва до друга умалителна наставка (*шапк-а* → *шапч-ица*), макар че разполагаме и с наст. *-ка* за тази цел, срв. *пеперуда* → *пеперуд-ка*. По същата причина от *Ямбол* имаме прилагателно име *ямболски* (→ ФИ *Ямбол-ски*) и ЖитИ *ямбол-ец*, но от *Варна* → *варн-енски* (→ ФИ *Варн-енски*) и *варн-енец*. Между другото, и поради това в много случаи се явяват паралелни ФИ, които се свеждат в крайна сметка до едно и също СелИ. А това затруднява изследователя при определяне на границата между антропонимичния суфикс и основата на СелИ особено когато се отнася за стари имена на малки и не толкова известни селища.

При анализа на ФИ, свеждани в крайна сметка до СелИ или друго географско име, понякога е трудно да се реши дали ФИ на *-ски* се базира непосредствено върху СелИ, или върху производно от него ЖитИ. Например не сме сигурни дали ФИ *Варненски* е от прилагателното от *Варна* или е от ЖитИ *варненец* с дезинтеграция на наст. *-ец*.

0.2. Друга наставка с висока честота в състава на ФИ е наст. *-лия* за ЖитИ, която редовно се явява при стари географски имена от турски произход или заети с турско посредничество. Нерядко тя е предпочитана пред наст. *-ски* и при домашни и/или други нетурски имена може би поради това, че не предизвиква никакви промени в основата и свързаното с тях преиначаване на заложената в нея информация. Така например забравено е старото ЖитИ *бѣнциенин* (с алтернация *ск > ц*) и *бѣнциенин* (с *ништ > ишт*) от *Банско*, а новото *бѣнскалия* е без конкуренция, макар че покрай ФИ *Банскалия* (1906 г., с честота 22) функционират и ФИ *Бащенински* (1919 г., с честота 23) и *Бащински*, от 1946 г., с честота 4 (Selimski 2012: 176; Селимски/Selimski 2016: 182–183).²

0.3. При ФИ от СелИ най-рядко се среща наст. *-ов*. Този тип илюстрираме с ФИ *Болградов* (от *Болград*). В някои случаи – при общоизвестни, големи селища (градове) – изследователят се колебае между СелИ и лично име (по-нататък – ЛИ). И ако не знае за такова ЛИ, ще остане при хипотезата за СелИ. И може да сбърка. А ако се отнася за незначително сели-

ще, за което той не знае, ще остави ФИ „неясно“ или без опит за анализ; вж. за това при ФИ *Мичкюров* (8.1.).

Изложението следва азбучния ред на проучваните ФИ или на техните основи.

1. Фамилни имена от ЖитИ **важиклия* ‘който е от *Оваджик*’

1.1. Важиклиев(а) – 1910 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮИ 2:** Хс 2. С наст. -ов от ЖитИ **важиклия*, с наст. -лия и СелИ **Важик*, което е с изпадане на началната гласна о- (афереза) и опростяване на *дж* (> *ж*) от *Оваджик* (> *Българско Оваджик*), преименувано в 1906 г. на *Фердинандово*, а от 1949 г. – на *Полянково*, представляващо неточен превод от тур. *Ovasik* ‘долинка’, а от 1966 г. – на *Поляново* (Хс).

1.2. Въжеклиев(а) – 1914 г., **5** (3 ж, 2 м); **ЮИ 5:** Хс 5. Фонетичен вариант на *Важиклиев* (1.1.), с редукция на неударената гласна а (> ъ) в първата сричка и по-ниска и широка артикулация на гласната и (> е) във втората (вж. Стойков/Stoykov 1962: 127).

2. Фамилни имена от ЖитИ **влахлия* ‘който е от с. Влахи’

2.1. Влахлиев(а) – 1905 г., **47** (23 ж, 24 м); **СИ 5:** Вн 3, Гб 2; **СЗ 2:** Пл 2; **ЮЗ 39:** Бл 14, Пд 12, Сфг 13; Чужб 1. Според С. Илчев (Илчев/Ilchev 1969: 114), Кр, Пл, Лк, „от диал. **влахлия* ‘1. който знае влашки език; 2. който е живял във Влашко’ (?)“, което е неприемливо от словообразователно и смислово гледище. Най-вероятно е да се базира на ЖитИ **влахлия* (със синкопа от **влахлия*), образувано с наст. -лия от СелИ *Влахи* (Бл), в полза на което свидетелства и разпространението му най-вече в Бл.

2.2. Влахлийски(а) – 1907 г., **40** (26 ж, 14 м); **ЮИ 1:** СтЗ 1; **СИ 2:** Вн 2; **СЗ 16:** Лч 1, Пл 15; **ЮЗ 21:** Пд 19, Сфг 2. Паралелно на *Влахлиев* (2.1.), с наст. -ски вм. -ов.

3. Фамилни имена, свързани със СелИ *Вракуповица*

3.1. Вракуплиев(а) – 1932 г., **6** (5 ж, 1 м); **ЮЗ 6:** Бл 6. От ЖитИ *вракуплия*, с наст. -лия от съкратената основа на СелИ *Вракуповица* (Бл).

3.2. Вракоплиев(а) – 1953 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮЗ 2:** Бл 2. С хиперкор. о вм. *у от *Вракуплиев* (3.1.).

3.3. Връкуплиев – 1960 г., **1** (1 м); **ЮЗ 1:** Бл 1. С редукция на а (> ъ) в началната сричка от *Вракуплиев* (3.1.).

3.4. Връкоплиев(а) – 1957 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮЗ 2:** Бл 2. С редукция на а (> ъ) в началната сричка и свръхстарателно о на мястото на у от *Вракуплиев* (3.1.).

3.5. Вракупов(а) – 1913 г., **3** (1 ж, 2 м); **ЮЗ 3:** Бл 3. От редкия тип с наст. -ов направо от съкратената основа *Вракуп-* на СелИ *Вракуповица* или с отстраняване на наст. -ли(я) от *Вракуплиев* (3.1) като турска поради пуристични съображения.

3.6. Врокуплиев – 1931 г., **1** (1 м); **ЮЗ 1:** Бл 1. Може би по погрешка с буква о вм. а от *Вракуплиев* (3.1.).

4. Гейчелиев(а) – 1929 г., **2** (1 ж, 1 м); **СИ 2:** Дч 2. От ЖитИ **гейчели-* (< **гейкчили-*), което е с наст. -ли(я) от основата **Гейкчи* (с отсичане на

оконч. за мн. ч. -лер) на СелИ *Геикчилер*, старо (до 1942 г.) име на с. Рогачево (Дч), от тур. *geyikçiler* ‘които отглеждат елени’; срв. *rogáč* ‘елен, Cervus elaphus’ (Геров/Gerov 5: 81). За отбелязване е и гласната *e* в *гейчели- в м. *и* в *гейчили- чрез дисимиляция от *и* на следващата сричка: *и* – *и* > *e* – *и* (Стойков/Stoykov 1962: 127), отдалечаващо основата *гейче- от изходния ѝ турски облик на деятелно име *geyikçi* ‘който отглежда елени’.

5. Фамилни имена от СелИ *Гьокчеврен*

5.1. Гьокчеренски(а) – 1904 г., 5 (2 ж, 3 м); ЮИ 2: Бс 2; ЮЗ 3: Сфг 3. С. Илчев (Илчев/Ilchev 1969: 149), Кн, 1893, 1917, го извежда „от някое село *Гьокчерен* или *Гьокчермен*“. А то се основава върху СелИ *Гьокчеврен* (с изпадане на *в* от звуковия му състав), днес Подвис (Кн) (Делирадев/Deliradev 2: 136), „дв[ойно] име отпр[еди] Осв[обождението]“ (Коледаров, Мичев/Koledarov, Michev 1973: 197), застъпващо точно тур. *Gök çevren* ‘син небосклон’. Срв. *Гьокчерменски* (5.2).

5.2. †Гьокчерменски, липсващо в КА, С. Илчев (Илчев/Ilchev 1969: 149), кн, 1893, 1917, анализира както *Гьокчеренски* (5.1.). Съгласната *-м-* в средисловието е могла да се появи най-напред в говорния вариант *Гьокчерем на СелИ *Гьокчерен (< *Гьокчеврен*) – в съответствие с „промяната *м* > *н*, *н* > *м*“ (Въгленов/Vaglenov 1963) и/или с „нестабилността на носовите съгласни“ (Еленски/Eleniski 1963). А прилагателно име от предполагаемото *Гьокчерем е могло да се образува и с помощта на разширената наст. *-ен-ски*: *Гьокчеременски, а от него – с изпадане на гласната *e* в позиция пред ударена сричка – *Гьокчерменски*.

6. Фамилното име *Динчийски* „от с. Динката“ (?) и още 9 сродни

6.0. Антропонимичният проблем за връзката между ФИ *Динчийски* и СелИ *Динката* не е получил приемливо обяснение. И това не е единичен случай – за много ФИ няма удовлетворително тълкуване на връзката между онази част от ФИ, която остава след отделянето на наст. *-ов/-ин* или *-ски* (или техните алтернанти, евентуално разширени варианти), и подобното по звуков състав собствено или нарицателно име, считано за мотивиращо спрямо изследваното ФИ (за негова словообразователна основа).

Предлаганият тук алтернативен анализ на ФИ *Динчийски* позволява да го открием в още 5 фонетични варианта. Или по-скоро обратно – изследвайки 6-те облика не изолирано един от друг, а като тясно свързани по строеж и първоначално значение, ние установяваме кой от тях е основен или първичен спрямо останалите, като намираме и обяснение за формалните (звукови, а евентуално и други) промени, обусловили появата на останалите пет. Ето най-напред 4-те фамилни имена по азбучен ред: *Денчийски*, липсващо у Илчев (Илчев/Ilchev 1969), *Денчиски* (Илчев/Ilchev 1969: 160 го отбелязва, но не го тълкува), *Динчийски* и *Динчиски* според С. Илчев (Илчев/Ilchev 1969: 173) „от с. Динката“.

Трябва да признаем, че не бихме могли да определим дори само това: дали *Динчийски* е производно от *Денчийски* (с редукция на *e* > *и*), или обратно, ако, подобно на С. Илчев, не знаехме, че има и ФИ *Денчиев* и

Динкчиев. А при наличието на *Динкчиев*, което смятаме за първично спрямо *Динчиев* (с опростена консонантна група *-нкч-* > *-нч-*), се изяснява не само тяхната йерархия (или относителна хронология), но и строежът на самата основа **динкчїя* (6.1.7.), откривана в различни варианти в 6-те ФИ. А покрай основата **динкчїя* се явява и паралелно деятелно име – с друга наставка – **динкар*, от което е отбелязаното у С. Илчев ФИ *Динка̀ров* (6.3.). Става ясно също така, че нито едно от тези 8 ФИ не може да се смята за оттопонимична формация, непосредствено основаваща се върху СелИ *Динката*, както и останалите 2, които вземаме под внимание в следващите редове.

Да се спрем поотделно на всяко ФИ с корен от *динк* (общо 10 на брой), между другото с данни за ареал и честота (брой носители) по данни от КА.

6.1. Фамилни имена от деятелното **динчїя* (< **динкчїя*)

Покрай конкретния анализ на 7 сродни ФИ тук се поставя и по-общият проблем от методическо значение: кое е мотивиращо спрямо проучваното ФИ – дали СелИ, или залегнало в основата му друго собствено или нарицателно?

6.1.1. Динчийски(а) – 1905 г., 88 (43 ж, 45 м); ЮИ 8: Сл 1, СтЗ 6, Яб 1; ЮЗ 80: Пз 22, Пд 56, Сфг 2. С. Илчев (Илчев/Иchev 1969: 173), Пз, Лч, го извежда непосредствено „от с. Динката (Пз)“. Така представено, предполагаемото деривационно отношение е неубедително, а и неправилно. На читателя не е ясно какво представлява **динчи(й)-*, т.е. онази съставка на ФИ, към която е прибавен суфикс *-ски*, за да се преобразува тя в прилагателно име, функциониращо като ФИ. Този въпрос непременно ще си зададем, ако имаме предвид, че прилагателното от СелИ *Динката* има друг звуков облик – *дїнски*, а ЖитИ – *динчїни* и *динчїнци* (Балкански/Balkanski 2013: 99), които откриваме в отделни две ФИ (6.2.).

Най-близо до въпросното *Динчийски* стои паралелното *Динчиев* (6.1.5.). Но и то, взето отделно, е трудно обяснимо. Не е ясно какво представлява сричката *-чи-* в звуковия му състав (или *-чий-* в състава на паралелното *Динчийски*). Може би наст. *-чия*? Но защо не *-джия* (в позиция след сонорната фонема *н*) и защо то не звучи **Динджиев*, както напр. *Дерменджиев* от *дерменджия* ‘воденичар, мелничар’ (от диал. *дермєн* ‘мелница’)? Едва като се вземе под внимание и ФИ *Динкчиев*, възникнало върху деятелното име (помен *austogis*) **динкчїя*, с наст. *-чїя* от *динк* ‘мелница за ориз, смрадлика, барут и др.’, заемка от тур. диал. *dink* също (БЕР/BER 1: 393), или – по АкТБР/АкТВР – от тур. просторечно *dink* ‘тепавица’ (6.1.7.), започва да се изяснява строежът на някои споменати тук ФИ. Става понятно, че макар и сродни със СелИ *Динката*, те не се базират непосредствено върху това СелИ, а върху деятелното име **динчїя*, което е с опростяване на консонантната група *-нкч-* (> *-нч-*) от деятелното **динкчїя*, образувано с наст. *-джия* от нарицателното *динк* ‘мелница за ориз и др.’ или ‘тепавица’, с обеззвучаване на преградно-проходната съгласна *дж* (> *ч*) в позиция след беззвучната *к* на основата *динк*. И така, ФИ *Динчийски*

(опростено *Динчиски*, с *-ий > -и*) не се основава непосредствено върху топоним/ойконим! Макар че в морфемния му състав влиза съществителното *динк* (от тур. *dink*), само с откриването му в състава на ФИ тълкуването на това име още не е завършено и естествено, не може да бъде приемливо. В критикувания анализ е пренебрегнато очевидното звуково различие между ФИ *Динчийски* и неговата предполагаема основа *Динката*, от варианта *динка* (Геров/Gerov 1: 294; Миков/Mikov 1943: 267; Делирадев/Deliradev 2: 197; БЕР/BER 1: 393), която застъпва по-старите *Динк* и *Динк махле* (Делирадев/Deliradev 2: 272).

Прочее при един правилен словообразователно-семантичен анализ мястото му не може да бъде сред „ФИ от Сели“, нито при „ФИ от ЖитИ“, като *Динчанов* и *Динчанска* (6.2.). ФИ *Динчийски* спада към „Фамилни имена от деятелни имена (nomina actoris)“, както *Динкаров* (6.3.), на които се спираме накратко поотделно.

6.1.2. †*Динчиски*, липсващо в КА, С. Илчев (Илчев/Ilchev 1969: 173) извежда „от с. Динката (Пз)“. А то е фонетичен вариант – с контракция *-ий-* (> *-и-*) – на *Динчийски* (6.1.1.).

6.1.3. †*Денчиски*, липсващо в КА, С. Илчев (Илчев/Ilchev (1969: 160) открива в „Ловеч, гроб“, но смята „[донесено] от Пазарджик“ и го оставя без опит за тълкуване. То е фонетичен вариант на †*Динчиски* (6.1.2.), от което е получено с по-ниско учленение на *и* като *е* (Стойков/Stoykov 1962: 127), ако не само правописен свръхстарателен вариант.

6.1.4. *Денчийски(а)* – 1927 г., **13** (3 ж, 10 м); **ЮЗ** 13: Пз 2, Пд 11. То е на базата на деятелно име **денчйя*, с опростяване на консонантна група *нкч* (> *нч*) от нарицателното име **денкчия*, върху което несъмнено се базира ФИ *Денкчиев* (6.1.6.), смятано за вариант – с по-ниско учленявано **и* (> *е*) – на *Динкчиев* (6.1.7.), от **динкчия* ‘мелничар; който мели на динка’. За ФИ *Денчийски*, отбелязано единично в Лч, има извеждане и от недокументирано деятелно име **денчйя* ‘надничар’ (Ковачев/Kovachev 1999: 24), което е неприемливо.

6.1.5. *Динчиев(а)* – 1913 г., **10** (4 ж, 6 м); **ЮЗ** 10: Пд 10. То е с опростяване на *нкч* > *нч* от *Динкчиев* (6.1.7.).

6.1.6. *Денкчиев(а)* – 1910 г., **14** (7 ж, 7 м); **ЮЗ** 14: Пд 14. То е с по-ниска артикулация на **и* (> *е*) в предацентна позиция вместо отбелязаното в същия ареал *Динкчиев* (6.1.7.). Не е изключено обаче то да се базира върху омонимното деятелно име *денкчйя* ‘който приготвява денкове’ (РБЕ/RBE 3: 725; Grannes et al. 2002: 64).

6.1.7. *Динкчиев* – 1939 г., **1** (1 м); **ЮЗ** 1: Пд 1. Базира се върху деятелното име **динкчйя*, с наст. *-чйя* от *динк* ‘мелница за ориз, смрадлика, барут и др.’, заето от тур. диал. *dink* също (БЕР/BER 1: 393). Мотивиращото **динкчйя* означава и ‘тепавичар’, срв. тур. просторечно *dink* ‘тепавица’, по АкТБР/АкТВР 350 (Селимски/Selimski 2012: 517, 519; Селимски/Selimski 2016: 163, 165).

6.2. Фамилни имена от ЖитИ *динч̀ан(ин), динч̀анци*

6.2.1. Динчанов – 1922 г., **1** (1 м); **ЮЗ 1:** Пз 1. То е от ЖитИ *динчанин*, с наст. *-ан(ин)* от СелИ *Динката* (Пз) и алтернация *к ~ ч* на крайната съгласна на основата.

6.2.2. Динчанска – 1907 г., **2** (2 ж); **ЮЗ 2:** Пз 2. С наст. *-ски*, паралелно на *Динчанов* (6.2.1), или от ЖитИ *динч̀анец, динч̀анци* с дезинтеграция на суфикс *-(е)ц*.

6.3. ФИ от деятелното *динк̀ар* ‘съдържател на динка’

Динкаров(а) – 1913 г., **2** (1 ж, 1 м); **СЗ 2:** Лч 2. С. Илчев (Илчев/Пchev 1969: 173), Лк, смята „от диал. *динк̀ар* ‘съдържател на динка (мелница за грухане на ориз, за барут и др.)’“, с наст. *-ар* от *д̀инка* ‘воденица за чукане нещо като: ориз, барут’ (Геров/Gerov 1: 294; ЕтР/ЕтR: 128; РБЕ/РBE 4: 75), *динк, динка, динкя*, от тур. диал. *dink* (БЕР/BER 1: 393), означаващо и ‘тепавица’. При съвсем приемливото обяснение у С. Илчев (Илчев/Пchev 1969) едва ли би било основателно извеждане и непосредствено от СелИ *Динката*, т.е. третиране на *динк̀ар* като ЖитИ, предвид голямата рядкост в български език на балканския тип ЖитИ имена на *-ар* (Дуриданов/Duridanov 1970; Duridanov 1976).

7. Фамилни имена, свързани с ЛИ *Дичин или със СелИ *Дичин*

7.1. Дичинлиева – 1922 г., **1** (1 ж); **СИ 1:** ВТ 1. От ЖитИ *дичинлия*, с наст. *-лия* от СелИ *Дичин* (ВТ).

7.2. Дичински(а) – 1930 г., **2** (1 ж, 1 м); **СИ 2:** ВТ 2. От относително прилагателно с наст. *-ски* от СелИ *Дичин* (ВТ).

7.3. †Дичинов, липсващо в КА, С. Илчев (Илчев/Пchev 1969: 174), обосновава с ЛИ *Дичин*, според него „от *Дич(о) + -ин*. Водолей (ВТ)“. Обаче у Ковачев (Ковачев/Kovachev 1995) няма поместено за анализ ЛИ *Дичин. Може би С. Илчев го възстановява на базата на ФИ *Дичинов*, а поради увереност в съществуването му той не го обозначава с астерикс (*). Но и локализацията „Водолей (ВТ)“ той е отнесъл към ЛИ *Дичин*, а не към ФИ *Дичинов*. Остава обаче едно съображение, което не е в подкрепа на С. Илчев: ФИ *Дичинов* е изоставено, няма го в нашия КА. А въобще ФИ от лични имена (на предшественици) са експанзивен тип, който се разраства пред очите ни за сметка на всички останали типове. Много хора с лека ръка по различни поводи изоставят връзката с рода и по една проста правна процедура приемат (пра)дядовото лично име за основа на ново ФИ.

Прочее ФИ *Дичинов* е от най-малобройния и непродуктивен тип ФИ – с наст. *-ов* (вместо очакваната *-ски*), прибавена непосредствено към СелИ.

8. Фамилни имена от СелИ *Карапча*

8.1. Карапчова – 1944 г., **1** (1 ж); **ЮИ 1:** Яб 1. То е с наст. *-ов* непосредствено от СелИ *Карапча*, от 1934 г. Маломир (Яб), за разлика от други две сродни ФИ:

8.2. Карапчански(а) – 1905 г., **90** (52 ж, 38 м); **ЮИ 63:** Бс 28, Сл 11, Стз 1, Яб 23; **СИ 4:** Вн 4; **СЗ 7:** Вц 1, Пл 6; **ЮЗ 16:** Сфг 16. Извежда се непосредствено „от с. *Карапча* (Маломир, Яб)“ (Илчев/Пchev 1969: 242), а

може и от ЖитИ *карапчәнец*, с дезинтеграция на суфикс *-(е)ц*. И. Славов го отбелязва в Яб, Недялско и Тенево, като неправилно го смята за „тур. – отшелник“ (Славов/Slavov 2012: 81).

8.3. Карапчелиев – 1937 г., **1** (1 м); **ЮЗ** 1: Сфг 1. То е от ЖитИ с наст. *-лия* от СелИ *Карапча*, старо име на Маломир (Яб), Стоян-Заимово (Ч) и Крапец (Дч), смятано за турски фонетичен облик на *Крапец*, с преглас *-ча > -че* (Селимски/Selimski 2012: 522; Селимски/Selimski 2016: 168–169)].

9. Фамилни имена с наст. *-ов* непосредствено от СелИ *Мечкюр*

9.1. Мичкюр(а) – 1905 г., **20** (9 ж, 11 м); **ЮИ** 3: СтЗ 3; **ЮЗ** 17: Пз 17. С. Илчев (Илчев/Ilchev 1969: 340), Пн, не тълкува. То е с *и* от редуцирано **е* в м. *Мечкюр(а)* (9.2).

9.2. Мечкюр(а) – 1912 г., **7** (4 ж, 3 м); **ЮИ** 3: СтЗ 3; **ЮЗ** 4: Пд 1, Сфг 1, Сф 2. С наст. *-ов* непосредствено от основата на СелИ *Мечкюр*, преименувано в 1934 г. на *Прослав*, а през 1969 г. слято с Пловдив.

9.3. Мечкюр(а) – 1948 г., **2** (1 ж, 1 м); **ЮЗ** 2: Сфг 2. Фонетичен вариант на *Мечкюр(а)* (9.2), с преглас на наст. *-ов (> -ев)* поради мекостта на *-р* в турския изговор на СелИ *Мечкюр* (в позиция след тур. *й*).

10. Фамилно име *Хибитлийски* или *Хибиллийски*

10.1. †Хибитлийски, липсващо в КА, С. Илчев (Илчев/Ilchev 1969: 520), Пвл, смята „от с. Хибитлии (Страхилово, Сщ)“, обаче допуска грешка – старото име на Страхилово (Сщ) не е **Хибитлии*, а *Хибиллии* (10.2.), *Хибелии* (10.3.). Понеже †*Хибитлийски* липсва в КА, възможно е то въобще да не е съществувало, а да е било погрешно записано поради контаминация на *Хибиллии* и *Химитлии*, което са носили 4 селища (Коледаров, Мичев/ Koledarov, Michev 1973: 257). А ако все пак се окаже, че е имало и отделно ФИ *Хибитлийски*, то относно произхода му срв. ар.-тур. *heybetli* ‘великолепен, внушителен’, с наст. *-li* от ар.-тур. *heybet* ‘великолепие, величие’.

10.2. Хибиллийска – 1989 г., **1** (1 ж); **СИ** 1: Тщ 1. Произносително-правописен вариант на *Хибиллийски* с редуцирано *е (> и)* или производно от СелИ *Хибиллии*, което е със същата промяна от *Хибелии* (10.3.).

10.3. Хибиллийски(а) – 1923 г., **2** (1 ж, 1 м); **СИ** 2: ВТ 2. По словообразователен строеж то е относително прилагателно с наст. *-ски* от СелИ *Хибелии* (Страхилово, Сщ), а наст. *-ли-* е компонент в състава на СелИ *Хибелии*, което трябва да бъде обяснено.

10.3.1. Приемайки „за вярно“ преданието, „че селото е основано от някой си Хабиб паша преди 200–250 г.“, Н. Ковачев извежда „СелИ от ЛИ на турския владетел *Habib*, прил. *Habibli + köy* ‘село’, т.е. „Хабиблиево село“ или чифлик. Вариантът *Хибиллии* е от ЛИ *Hibe*, прил. *Hibeli*, от араб. *hibe* ‘подарък, подарен’“ (Ковачев/Kovachev 1973: 31; Ковачев/Kovachev 2001: 283). В този анализ се борави с неправилни форми и с форми, на които се приписват несъответстващи значения. Трудно би могло *Хибиллии* да се изведе от **Хабиблии*. И не може предполагаемото съставно име **Хабиблий* кьой да се схваща като ‘село на *Хабиб*’ (у автора „Хабиблиево село“).

А поради голямото звуково различие между *Хибилли* и предполагаемото *Хабибли, което Н. Ковачев не коментира, но вероятно забелязва, той се връща към „варианта *Хибилли*“, който свежда до друго „ЛИ *Hibe*“, към „прил. *Hibeli*, от араб. *hibe* ‘подарък, подарен’“.

10.3.2. Според друга публикация СелИ *Хибилли* е „по името на първия заселник, някой си *Хабиб* паша, от рода на Митхад паша, или пък от турската дума *ibi* – дисаги, тъй като погледнато отвисоко, селото имало формата на дисаги. Някои възрастни хора си спомнят, че в миналото се наричало *Дисагевец*“ (Колев/Kolev 1997: 137).

10.3.3. СелИ „*Хибиллий* (или *Хабиллий*)“ се разглежда и в дипломна работа на задочник в Софийския университет през 60-те г. на XX в., публикувана посмъртно (Личев/Lichev 2007). Авторът представя подобни „две версии“ с предпочитание към тази, която свързва СелИ с името на „някой си *Хебиб* паша“, или на първия заселник *Хиби* (по летописната книга на църквата). Той обръща внимание върху различните варианти на това ЛИ – *Хабил*, *Хабил*, като приема за „най-правдоподобно“ *Хабил*, *Хабил*, без да обяснява защо. А привежда и трети облик на СелИ – *Хабиллий*, смятан за най-стар.

За „по-невероятна“ той приема „версията, според която името *Хибиллий* се извежда от нарицателното „хейбе“ (тур.) – дисаги, тъй като някои са оприличавали сегашното положение на селото на дисаги“, но признава, че „хейбели“ (букв. превод „с дисаги“) [...] звучи много близко до *Хибиллий*“, макар че не смята за „обективно виждането на „дисаги“ в разположението на селото“ (Личев/Lichev 2007: 113).

В краткото си изложение Н. Колев (Колев/Kolev 1997) отделя повече място за връзката на името с географския терен. Много ценно е сведението за паралелното име „в миналото [...] *Дисагевец*“, което може да се третира и като превод на турското. В анализа на М. Личев се бори и с производното тур. *хейбели*, но разбираемо само като ‘с дисаги’.

Ако се доверим все пак на оприличаването на обитаваното място на ‘дисаги’ или ‘торба’, подобно на тур. *Heybeliada*, недалеч от Истанбул, с втори компонент *ada* ‘остров’ (оприличен на дисаги/торба), можем да смятаме СелИ *Хибелли* за жителско по словообразователен строеж и значение. Ако това място е оприличавано на ар.-тур. *heybe*, т.е. ‘седловина/дисаги’, и е назовавано така, то с производното от него *heybeli* ще е бил наричан всеки негов обитател/жител. И така, от първоначално ЖитИ *heybeli (> *хейбели- > *хйбели-я > *хйбили-я) води началото си СелИ *Хибелли*. За други варианти на лексикалната заемка *ебè*, *ибè*, *хебè* и т.н. от ар.-тур. *heybe* ‘дисаги; вид торба’, както и за други местни имена от нея вж. Селимски/Selimski 2015: 263–267.

Заклучение

Анализирани са откъм произход, словообразователен строеж и първоначално значение 35 ФИ, от които по-голямата част (24 на брой) не са били изследвани, 9 са въведени за анализ у С. Илчев (Илчев/Lichev 1969), но

2 са оставени без опит за тълкуване, а 7 са получили неправилно обяснение. Изследваните тук 35 ФИ се свеждат в крайна сметка до 10 корена или основи, свързани със СелИ, повечето турски: 1. *важик-ли- (: Оваджик, тур. *ovasi* ‘долинка’), 2. влах-ли- (: Влахи), 3. вракуп-ли- (: **Вракуновица**), 4. *гейче-ли- (: Геикчилер, тур. *Geiğiçiler* ‘които отглеждат елени’), 5. *гьок-чер(м)ен- (: Гьокчеврен, тур. *Gök çevren* ‘син небосклон’), 6. *дин(к)-чи-/динч-ан-/*динк-ар- (: *динк-/Динката, тур. *dink* ‘мелница за ориз’), 7. *дичин- (: Дичин), 8. карапч- (: Карапча < Крапец), 9. мечкюр- (: Мечкюр), 10. *хибели- (: Хибелии, тур. *Heubeli).

При анализа на отделните ФИ се обръща внимание на редица звукови промени, като отпадане на гласни от началото, изгласа и средисловието на основите, опростяване на консонантните групи (*нкч* > *нч*, *йкч* > *йч*). Макар че те в крайна сметка са свързани, а по-точно – сродни със СелИ, не всички изследвани тук ФИ се основават непосредствено върху СелИ. Затова в отделни случаи се подчертава необходимостта да се определи точно границата между двете съставки на ФИ – словообразователната основа и антропонимичният суфикс. В тясна връзка с това се намира и принадлежността на словообразователната основа към определен лексикосемантичен тип (деятелно име, жителско име, селищно име и т.н.) и словообразователно-семантичната функция на суфикса, който предхожда антропонимичния суфикс. В някои случаи на ФИ с антропонимична наст. -ов се оказва трудно да се определи от какъв тип собствено име е мотивиращата основа – дали е ЛИ, или омонимно (евентуално и сродно) СелИ, както при ФИ *Дичинов*.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ КА = База данни от компютърен архив – картотека на фамилните имена у българите през ХХ век в Центъра за българска ономастика „Професор Николай Ковачев“ при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ във Велико Търново. Данните, приведени след тези по КА, са по С. Илчев (Илчев/Pchev 1969).

² Привежданите години може би не са дати на поява на ФИ, а на раждане на най-стария носител. А появата на ФИ *Бащенски* (и *Бащински*) – съвсем различно от *Банско* няма да е без връзка с призива за подмяна на *Банскалия* с *Бащенски заради наст. -лия (Заимов/Zaimov 1988: 263).

РЕЧНИЦИ / DICTIONARIES

АкТБР 2009: Академичен турско-български речник. *Ред. И. Добрев*. София, Изд. РИВА. [АкТБР 2009: Akademichen tursko-balgarski rechnik. *Ed. I. Dobrev*. Sofia, Izd. RIVA.]

БЕР 1: Български етимологичен речник. Том I. А – З. София, Издателство на БАН, 1971. [BER 1: Balgarski etimologichen rechnik. Tom I. A – Z. Sofia, Izdatelstvo na BAN, 1971.]

Геров 1, 5: *Геров, Н.* Речник на българския език. Фототипно изд. София, Български писател. Част 1. А – Д, 1975; Част 5. Р – Я, 1978. [Gerov 1, 5: *Gerov*,

N. Rechnik na balgarskiya ezik. Fototipno izd. Sofia, Balgarski pisatel. Chast 1. A – D, 1975; Chast 5, R – Ya, 1978.]

EtP: *Младенов, С.* Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. София, Книгоиздателство „Хр. Г. Данов“, 1941. [EtR: *Mladenov, S.* Etimologicheski i pravopisen rechnik na balgarskiya knizhoven ezik. Sofia, Knigoizdatelstvo Hr. G. Danov, 1941.]

Заимов 1988: *Заимов, Й.* Български именник. София, Издателство на БАН. [Zaimov 1988: *Zaimov Y.* Balgarski imennik. Sofia, Izdatelstvo na BAN.]

Ковачев 1995: *Ковачев, Н. П.* Честотно-етимологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия. В. Търново, ПИК. [Kovachev 1995: *Kovachev, N. P.* Chestotno-etimologichen rechnik na lichnite imena v savremennata balgarska antroponimiya. V. Tarnovo, PIK.]

РБЕ 3, 4: Речник на българския език. София, Издателство на БАН. Т. III, Г – деятел, 1981; Т. IV, деятелен – Е, 1984. [RBE 3, 4: Rechnik na balgarskiya ezik. Sofia, Izdatelstvo na BAN. Т. III, G – deyatel, 1981; Т. IV, deyatelen – E, 1984.]

Grannes et al. 2002: *Grannes, A., Rå Hauge, K., Süleymanoğlu, H.* A Dictionary of Turkisms in Bulgarian. Oslo, Novus Forl. [u.a.].

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Балкански 2013: *Балкански, Т.* Местните имена в Пазарджишко. В. Търново, Фабер. [Balkanski 2013: *Balkanski, T.* Mestnite imena v Pazardzhishko. V. Tarnovo, Faber.]

Въгленов 1963: *Въгленов, М.* Още за промяната $m > n$, $n > m$ в български. – Език и литература, № 3, с. 77–79. [Vaglenov 1963: *Vaglenov, M.* Oshte za promyanata $m > n$, $n > m$ v balgarski. – Ezik i literatura, № 3, p. 77–79.]

Делирадев 2: *Делирадев, П.* Принос към историческата география на Тракия. Том II, София, Издателство на БАН, 1953. [Deliradev 2: *Deliradev, P.* Prinos kam istoricheskata geografiya na Trakia. Tom II. Sofia, Izdatelstvo na BAN, 1953.]

Дуриданов 1970: *Дуриданов, И.* Един непознат словообразователен тип в българския език: жителски имена на *-ar* (с успоредици от другите южнославянски езици). – Известия на Института за български език, XIX, с. 863–869. [Duridanov 1970: *Duridanov, I.* Edin nepoznat slovoobrazovaten tip v balgarskiya ezik: zhitelski imena na *-ar* (s usporedici v drugite yuzhnoslavyanski ezitsi). – Izvestiya na Instituta za balgarski ezik, XIX, 863–869.]

Еленски 1963: *Еленски, Й.* Към въпроса за нестабилността на носовите съгласни в българските говори. – В: Славянска филология. Т. 3. София: БАН, 323–332. [Elenski 1963: *Elenski, Y.* Kam vaprosa za nestabilnostta na nosovite saglasni v balgarskite govori. – In: Slavyanska filologiya. Т. 3. Sofia: BAN, 323–332.]

Илчев 1969: *Илчев, С.* Речник на личните и фамилните имена у българите. София, Издателство на БАН. [Ilchev 1969: *Ilchev, S.* Rechnik na lichnite i familnite imena u balgarite. Sofia, Izdatelstvo na BAN.]

Ковачев 1973: *Ковачев, Н. П.* Названията на селищата във Великотърновско. – Юбилеен сборник (В чест на 10-год. на Университета). Кн. 1. Езикознание. В. Търново, Ун. печ. при ВТУ „Кирил и Методий“, с. 3–40. [Kovachev 1973: *Kovachev, N. P.* Nazvaniyata na selishtata vav Velikotarnovsko. – Yubileen sbornik

(V chest na 10-god. na Universiteta). Kn. 1. Ezikoznanie. V. Tarnovo, Un. pech. pri VTU „Kiril i Metodiy“, 3–40.]

Ковачев 1999: *Ковачев, Н. П.* Фамилни имена в окръжния град Ловеч до 1980 г. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. 4. В. Търново, Ун. изд. „Св. св. Кирил и Методий“. [Kovachev 1999: *Kovachev, N. P.* Familni imena v okrazhniya grad Lovech do 1980 g. – In: Sastoyanie i problemi na balgskata onomastika. 4. V. Tarnovo, Un. izd. „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.]

Ковачев 2001: *Ковачев, Н. П.* Местните имена във Великотърновско. В. Търново, Ун. изд. „Св. св. Кирил и Методий“. [Kovachev 2001: *Kovachev, N. P.* Mestnite imenavav Velikotarnovsko. V. Tarnovo, Un. izd. „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.]

Колев 1997: *Колев, Н.* Към историята на с. Страхилово, Великотърновско. – Архив за поселищни проучвания, VI, № 3–4, с. 134–137. [Kolev 1997: *Kolev, N.* Kam istoriyata na s. Strahilovo, Velikotarnovsko. – Arhiv za poselishtni prouchvaniya, VI, № 3–4, 134–137.]

Коледаров, Мичев 1973: *Коледаров, П., Н. Мичев.* Промените в имената и статута на селищата в България 1878–1972 г. София, Наука и изкуство. [Koledarov, Michev 1973: *Koledarov, P., N. Michev.* Promenite v imenata i statura na elishtata v Bulgaria 1878–1972. Sofia, Nauka i izkustvo.]

Личев 2007: *Личев, М.* Страхилово. Страници от миналото. София, ИК ЗИП. [Lichev 2007: *Lichev, M.* Strahilovo. Stranitsi ot minaloto. Sofia, IK ZIP.]

Миков 1943: *Миков, В.* Произход и значение на имената на нашите градове, села, реки, планини и места. София, Печ. Хр. Г. Данов. [Mikov 1943: *Mikov, V.* Proizhod i znachenie na imenata na nashite gradove, sela, reki, planini i mesta. Sofia, Pech. Hr. G. Danov.]

Селимски 2012: *Селимски, Л.* Фамилни имена с турски основи или/и наставки. – В: И слово Ваше отзовётся. К 80-летию со дня рождения д.ф.н., проф. Е. С. Отина. Киев, Изд. дом Дмитрия Бурого, с. 514–531. [Selimski 2012: *Selimski, L.* Familni imena s turski osnovi ili/i nastavki. – In: I slovo Vashe otzoviotsia. K 80-letiiu so dnia rozhdeniia d.f.n., prof. E.S. Otina. Kiev: Izd. dom Dmitriia Burago, 514–531.]

Селимски 2015: *Селимски, Л.* Български местни и селищни имена от балкански заемки. – Linguistica LV. Slovanski jeziki v stiku z neslovanskimi: diahroni onomastički pogled. Ljubljana, 263–272. [Selimski 2015: *Selimski, L.* Balgarski mestni i selishtni imena ot balkanski zaemki. – Linguistica LV. Slovanski jeziki v stiku z neslovanskimi: diahroni onomastički pogled. Ljubljana, 263–272.]

Селимски 2016: *Селимски, Л.* Етюди по етимология и ономастика. Studia z etymologii i onomastyki. В. Търново, Ун. изд. „Св. св. Кирил и Методий“. [Selimski 2016: *Selimski, L.* Etyudi po etimologiya i onomastika. Studia z etymologii i onomastyki. V. Tarnovo, Un. izd. „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.]

Славов 2012: *Славов, И.* Личните и фамилните имена (антропонимите) в Ямболска област. Произход и разпространение. Ямбол, Изд. Вилком. [Slavov 2012: *Slavov, I.* Lichnite i familnite imena (antroponimite) v Yambolska oblast. Proizhod i razprostranenie. Yambol, Izd. Vilkom.]

Стойков 1962: *Стойков, С.* Българска диалектология. София, Наука и изкуство. [Stoykov 1962: *Stoykov, S.* Balgarska dialektologiya. Sofia, Nauka i izkustvo.]

Duridanov 1976: *Duridanov, I. Die Bewohnernamen auf -ar in den Balkansprachen.* – *Linguistique balkanique* XIX/1, 5–16.

Selimski 2012: *Selimski, L. Z badań nad nowym słownikiem nazwisk bułgarskich.* – In: *Spotkania międzykulturowe. Tom II: Językoznawstwo. Glottodydaktyka.* Pod red. K. Jarząbek, A. Ruttar, S. Sojdy. UŚ w Katowicach. Katowice: Wyd. Gnome, 170–181.

Sławski 1974: *Sławski, F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego.* – In: *Słownik prasłowiański. Tom I: A – B,* Ossolineum 1974, 43–141.

СЪКРАЩЕНИЯ / ABBREVIATIONS

ж – жени	СЗ – северозапад
ЖитИ – жителско име	СИ – североизток
КА – компютърен архив	ЮИ – югоизток
м – мъже	ЮЗ – югозапад
СелИ – селищно име	ФИ – фамилно име

СЪКРАЩЕНИЯ НА СЕЛИЩНИ ИМЕНА / ABBREVIATIONS OF SETTLEMENT NAMES

Бл – Благоевград	Пз – Пазарджик
Вн – Варна	Пл – Плевен
ВТ – Велико Търново	Пн – Панагюрище
Гб – Габрово	Сл – Сливен
Дч – Добрич	СтЗ – Стара Загора
Кн – Карнобат	Сфг – София
Кр – Карлово	Сщ – Свищов
Лк – Луковит	Тщ – Търговище
Лч – Ловеч	Хс – Хасково
Пд – Пловдив	Ч – Чирпан
Пвл – Павликени	Яб – Ямбол

✉ Проф. д.ф.н. Людвиг Селимски
Институт за славянска филология
ул. „Грот-Ровецки“ 5
41-205 Сосновец, Полша

✉ Prof. Ludwig Selimski, DSc
Institute of Slavic Philology
5 Grot-Rowecki str.
41-205 Sosnowiec, Poland